

СТАТЕВО-ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СПОТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті висвітлено статево-вікові особливості спотворення інформації у юнацькому віці. Прослідковано частоту використання різних типів неправди залежно від віку і статі респондентів та виявлено комунікативні сфери, де у молодих людей найчастіше постає потреба у спотворенні інформації для створення позитивного образу себе.

Ключові слова: соціальне схвалення, неправда, спотворення інформації.

В статье освещены половозрастные особенности искажения информации в юношеском возрасте. Прослежена частота использования различных типов лжи в зависимости от возраста и пола респондентов и выявлены коммуникативные сферы, где у молодых людей зачастую возникает потребность в искажении информации для создания положительного образа себя.

Ключевые слова: социальное одобрение, ложь, искажение информации.

Постановка проблеми. Явище спотворення інформації є комунікативним, інформаційним, соціальним і особистісним феноменом [1,3]. Тенденція до демонстрації відповідності власної поведінки соціальним експектаціям провокується загостренням у юнацькому віці бажання заслужити схвалення значущих інших та потреби створення образу соціального «я» [2]. Аналіз виникнення спотворення інформації у комунікації як засобу здобуття соціального схвалення та його впливу на міжособову взаємодію потребує врахування особистісних характеристик суб'єктів спілкування, конкретної ситуації та системи їх відносин [1,3,4].

Мета дослідження полягає у виявленні статево-вікових особливостей спотворення інформації особами юнацького віку для здобуття соціального схвалення.

Методика та процедура дослідження. Протягом жовтня-листопада 2012 року було проведено анкетування старшокласників (учнів 10-11 класів середньої загальноосвітньої школи №25 I-III ступенів Шевченківського району міста Києва) та студентів ВУЗів (студенти I-IV курсів Київського національного лінгвістичного університету і студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка). Загальна чисельність вибірки становить 390 чоловік. Вибірку структуровано за ознакою віку (130 старшокласників та 260 студентів) і статі (193 респондента чоловічої і 197 – жіночої статі).

Спеціально розроблена анкета містила 36 життєвих ситуацій використання неправди у різних комунікативних сферах, об'єднаних спільним мотивом – здобути

схвалення та прихильність адресатів хибних повідомлень. Обрані ситуації становлять типові приклади спотворення інформації для здобуття соціального схвалення, кожен з яких описує один з шести виділених нами раніше типів неправди (для демонстрації доброго ставлення, для самовихваляння, для зображення безкорисливості, для маскування недоброзичливості, для зображення самоконтролю вад поведінки та для демонстрації скромності) у одній із комунікативних сфер, де найчастіше виникає потреба у викривленні дійсності (спілкування з батьками та іншими дорослими членами сім'ї, братами/сестрами та іншими недорослими членами сім'ї, друзями, романтичними партнерами, колегами та широким соціальним оточенням).

Вивчення отриманих результатів дозволяє помітити, що частота вибору випробуваними окремих прикладів має нерівномірний розподіл. Є приклади, які обрали майже всі випробувані, а є такі, які майже не були обрані.

Цікавою є відповідність найчастіших та найрідших виборів досліджуваних різним типам неправди. Найчастіше з метою здобуття схвалення представники юнацького віку вдаються до неправди для маскування недоброзичливості (28% усіх випадків спотворення інформації) та неправди для зображення доброго ставлення (22,3% усіх випадків користування неправдою). Найменша ж частка (7,1% всієї неправди, що має місце у комунікації) припадає на неправду для самовихваляння. З отриманих даних, виходить, що у юнацькому віці, бажаючи здобути прихильність оточення,

індивід намагається отримати його не завдяки створенню образу людини, що володіє позитивними особистісними якостями, а завдяки демонструванню соціально-схвальної поведінки, що передбачає вміння вести себе у соціумі, встановлювати та підтримувати надійні зв'язки з оточенням у різних комунікативних сферах: у сім'ї, включаючи дорослих та недорослих її членів, з друзями, романтичними партнерами, колегами та широким соціальним оточенням. Відкрите виявлення антипатій та демонстрація зверхності і недоброзичливості у людській комунікації виступають факторами погіршення взаємодії та руйнування стосунків, призводячи до зниження рівня довіри та перешкоджаючи таким чином втіленню тих цілей, які ставить суб'єкт у спілкуванні з певним колом осіб. Тому виникає необхідність у спотворенні інформації щодо власної налаштованості у ході взаємодії. Навіть при індивідуальних характеристиках, наближених до загальноприйнятого ідеалу, залишається ймовірність того, що соціальне схвалення не буде досягнуте індивідом, якщо він відверто демонструє власні негативні тенденції у ставленні до партнерів по спілкуванню.

Оскільки явище спотворення інформації вивчається нами саме в процесі спілкування осіб юнацького віку, то такі результати є цілком зрозумілими. При комунікації переважаюче значення має вміння суб'єкта подати себе як зацікавленого у співпраці, доброзичливого та спрямованого на контакт. При цьому особистісні чесноти чи досягнення (які приписуються при використанні неправди для самовихваляння), хоча і мають певний вплив, не є вирішальними. Якщо ж людина створює враження ворожої, незацікавленої особою партнера по спілкуванню, корисливої, то ймовірно, що приписування нею собі заслуг у певній сфері науки, техніки, мистецтва чи суспільного життя та демонстрація власної скромності, самоконтролю навряд чи допоможуть згладити негативне враження та здобути соціальне схвалення.

Певні закономірності використання представниками юнацького віку неправди у ході комунікації прослідковуються і у переважанні комунікаційних сфер, де молода людина вдається до спотворення інформації.

Виявлено, що сферою, де представники юнацького віку найчастіше послуговуються

неправдою, є спілкування з колегами (24,6% всіх виборів припадає на сферу «Колеги»). Також значна частка спотворення інформації відбувається у спілкуванні з широким соціальним оточенням (19,4% усіх випадків спотворення інформації).

Причиною таких результатів можна вважати те, що ці дві сфери є найбільш емоційно-віддаленими для особи, тож ризик втрати стосунків не так сильно лякає її. У стосунках з сім'єю, друзями, романтичними партнерами викриття неправди може спровокувати руйнування довіри та розрив встановлених емоційних зв'язків, що зазвичай сприймається особою як значна втрата. Таким чином, коли страх втрати стосунків перевищує можливу вигоду від спотворення інформації у спілкуванні з близькими людьми, особа зазвичай відмовляється від використання неправди на користь збереження позитивної взаємодії. З іншого боку, деякі автори [1,3] вважають, що можливість спотворення інформації у спілкуванні з близькими людьми обмежується ще і тим, що вони досить добре нас знають, тобто звужується коло тем, про що може бути викривлена інформація, до того ж, послаблюється і сама потреба у використанні неправди для здобуття схвалення, оскільки однією з основних умов і особливостей близьких стосунків є безумовне прийняття людини з її індивідуальними особливостями, такою, якою вона є.

Частки використання неправди у спілкуванні з батьками, сиблінгами, друзями та романтичними партнерами не можна назвати незначними, хоча вони помітно поступаються кількості спотворення інформації у сферах «Колеги» та «Широке соціальне оточення». Це вказує на те, що особи юнацького віку незважаючи на ризик втрати стосунків і на обставини, що послаблюють необхідність у створенні соціально-схвального образу та прикрашанні власної особи при самоподачі, все ж досить часто вдаються до викривлення дійсності при спілкуванні з сім'єю, друзями та романтичними партнерами.

Серед причин такого явища можна розглядати процеси і зміни, які відбуваються з особистістю в юнацькому віці. З ходом ідентифікації, уподібнення себе іншим, молода людина ніби присвоює їхні значущі якості, розвиваючи тим самим власну здатність до співчуття, активного

морального ставлення до людей і до самого себе, здатність засвоювати конвенційні ролі, норми і правила поведінки у суспільстві [2]. Разом з тим, на думку І.Кона у юності загострюється потреба у відокремленні, прагненні відмежувати свій унікальний внутрішній світ від вторгнення сторонніх і навіть близьких людей з метою закріпити через рефлексію відчуття особистості, зберегти власну індивідуальність, реалізувати домагання у визнанні [2].

Приймаючи до уваги все це, можемо припустити, що перебуваючи на стадії становлення особистості, коли юнаки і юнки знаходяться у пошуку себе і уявлення про себе як про особистість досить розмите і непевне, вони змушені демонструвати штучно створений образ себе – спотворювати інформацію про себе справжнього, оскільки і самі не мають чіткого внутрішнього портрету себе справжнього. У ході такого «приміряння» образів і соціальних ролей, молода людина має змогу спостерігати за реакцією оточення на її прояви і обирати для закріплення як власні ті характеристики і способи поведінки, що найефективніше задовільняють її потребу у прийнятті та соціальному схваленні. Свідомий процес аналізу вимог, що ставляться суспільством та рефлексія створюють умови для розвитку осіб юнацького віку і побудови ними власної діяльності на основі системи закріплених та новозасвоєних традиційних норм і цінностей.

Вивчення частоти використання представниками юнацтва кожного із шести типів неправди залежно від віку, дозволило виявити статистично значущу відмінність у схильності до спотворення інформації, що відповідає типу неправди для демонстрації доброго ставлення, у старшокласників і студентів. Відмінність виявлена на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$) при відсутності статистично значущих відмінностей дисперсій за тестом Лівена ($p > 0,05$).

Згідно виявленої закономірності, студенти, порівняно зі старшокласниками, більш схильні до спотворення інформації щодо власного ставлення до партнерів по спілкуванню, вони частіше вдаються до зображення доброго ставлення, що не відповідає дійсності. Подібні результати можуть бути інтерпретовані з точки зору засвоєння в ході дорослішання соціальних вимог та норм поведінки.

Усвідомлюючи необхідність узгодження створюваного образу себе з установленими нормами та ідеалами, особливо при розумінні неможливості цього, молода людина опановує вміння підганяти власну поведінку під соціальні експектації і у разі відхилення від них, спотворювати дійсність, зображаючи власну відповідність вимогам суспільства.

Демонстрація доброзичливості і відкритості у спілкуванні у різних сферах сприяє входженню юної людини у групу, здобуттю прийняття та схвалення, зайняття певної позиції у групі, завоювання авторитету та прихильності партнерів по комунікації. Недостатня вираженість доброго ставлення при взаємодії у різних сферах людського життя може стати причиною погіршення стосунків та перешкоджати, таким чином, задоволенню потреб, що реалізуються у комунікації. Тому, для запобігання негативним наслідкам вияву слабкої зацікавленості у особі партнера по спілкуванню та у комунікації взагалі, представники юнацького віку вдаються до використання неправди. При цьому, вони проявляють тенденцію до зростання частоти використання саме цього типу неправди з дорослішанням.

Вивчення відмінностей спотворення інформації у юнацькому віці по різних комунікативних сферах з урахуванням статі респондентів дало змогу виявити статистично значущі відмінності у використанні неправди з сиблінгами та з романтичними партнерами (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Порівняння виборок чоловічої і жіночої статі за частотою використання неправди у різних комунікативних сферах

	Середнє значення		Рівень значущості різниці дисперсій (тест Лівена)	Рівень значущості різниці середніх
	Хлопці	Дівчата		
Брати/сестри та інші недорослі члени сім'ї	1,17	0,94	$p > 0,05$	$p \leq 0,01$
Романтичні партнери	1,38	1,57	$p > 0,7$	$p \leq 0,02$

З таблиці 1 помітно, що рівень застосування неправди у сфері спілкування з братами, сестрами та іншими недорослими членами сім'ї, вищий у хлопців порівняно з дівчатами. Відмінність виявлена на високому рівні статистичної значущості $p \leq 0,01$ при відсутності значущої різниці дисперсій за тестом Лівена. При цьому, у сфері спілкування з романтичними партнерами більшу схильність спотворювати інформацію демонструють дівчата порівняно з хлопцями. Відмінність є статистично значущою ($p \leq 0,05$) при відсутності значущої різниці дисперсій за тестом Лівена.

Дані результати свідчать про те, що юнаки частіше за своїх ровесниць вдаються до зображення доброго ставлення та маскуванню антипатій, самовихваляння, приписування собі скромності, безкорисливості та самоконтролю вад поведінки у спілкуванні з братами, сестрами та іншими недорослими членами сім'ї.

Натомість, дівчата у порівнянні з хлопцями частіше спотворюють інформацію про власні особистісні якості та характеристики, ставлення та налаштування у взаємодії, наявність корисливих намірів чи відхилень від встановлених норм поведінки у спілкуванні з романтичними партнерами.

Серед причин виявлених тенденцій можна розглядати бажання молодих людей зберегти близькі довірливі стосунки та поглибити емоційні зв'язки з братами, сестрами та романтичними партнерами. Однак, це прагнення може знаходити вихід у двох варіантах вираження. З одного боку, через страх втрати або погіршення стосунків, молода людина може відмовлятися від використання неправди. Тоді виходить, що через страх руйнування встановлених

позитивних емоційних зв'язків хлопці рідше, порівняно з дівчатами, вдаються до спотворення інформації з романтичними партнерами. У спілкуванні ж з сиблінгами та іншими недорослими членами сім'ї, можливість отримання вигоди від застосування неправди перевищує страх руйнування близьких стосунків, на відміну від дівчат, у яких все відбувається навпаки. З іншого боку, рішення на користь використання неправди може бути спровоковане переконанням, що це єдиний спосіб зберегти стосунки. У такому разі, вища схильність представниць юнацького віку, порівняно з ровесниками, до спотворення інформації у близьких стосунках з романтичним партнером означає наявність у них більшого страху втрати стосунків та бажання запобігти цьому. У спілкуванні з братами, сестрами та іншими недорослими членами сім'ї за такого варіанту дівчата знаходять інші ефективні способи збереження належного рівня стосунків, коли хлопці все-таки вдаються до використання неправди для здобуття прихильності сиблінгів, що на їх думку є єдиним можливим способом зберегти наявні емоційні зв'язки.

При розгляді використання неправди особами юнацького віку у різних комунікативних сферах з огляду на вік було виявлено відмінності у частоті застосування спотворення інформації учнями-старшокласниками та студентами у спілкуванні з колегами (Таблиця 2). Відмінності виявлені на високому рівні статистичної значущості ($p \leq 0,01$) при відсутності значущої різниці дисперсій за тестом Лівена ($p > 0,05$).

Таблиця 2.

Різниця у частоті використання неправди у комунікативній сфері «Колеги» старшокласниками та студентами

Комунікативна сфера	Середнє значення		Рівень значущості різниці дисперсій (тест Лівена)	Рівень значущості різниці середніх
	Старшокласники	Студенти		
Колеги	2,3	2,6	$p > 0,05$	$p \leq 0,01$

Як бачимо з таблиці 2, студенти проявляють тенденцію до частішого використання неправди у комунікації з колегами, ніж учні-старшокласники. Ймовірною причиною такої закономірності є збільшення конкуренції в умовах

студентської групи. У студентів з'являється необхідність дбати про рейтинг власної успішності, тоді як у школі дана потреба постає не так гостро. Крім того, входження у новий колектив потребує створення образу себе, що максимально співпадає з

очікуваннями та вимогами групи. В таких умовах перед особою юнацького віку постає завдання зарекомендувати себе якомога краще. Коли дійсних якостей і характеристик індивіда стає недостатньо для досягнення мети встановлення та налагодження контактів з новим колом осіб після довгих років спілкування зі звичною групою (шкільним класом), молода людина змушена вдаватись до спотворення інформації при самоподачі. Демонструючи добре ставлення, спрямованість на контакт та зацікавленість у спілкуванні, приписуючи собі соціально-схвальні якості та характеристики, такі як, безкорисливість, скромність, здатність контролювати прояви небажаної поведінки,

молода людина здобуває схвалення колег, що сприяє побудові конструктивної співпраці.

Отже, в ході нашого дослідження виявлено, що студенти більш схильні до спотворення інформації щодо власного ставлення до партнера по спілкуванню, порівняно зі старшокласниками. Вони частіше вдаються до зображення доброго ставлення. З'ясовано, що рівень використання неправди у спілкуванні з братами, сестрами та іншими недорослими членами сім'ї вищий у хлопців. Дівчата у свою чергу проявляють більшу схильність до спотворення інформації при спілкуванні з романтичними партнерами.

Література

1. Знаков В.В. Неправда, ложь и обман как проблемы психологии понимания // Вопросы психологии. 1993, - №2. -с. 9-16.
2. Кон И.С. Психология юношеского возраста. – М.: Просвещение, 1989. – С.55 - 105.
3. Кузнецов В.В. Психология взаимопонимания. Неправда, ложь, обман. – СПб.: Питер, 2008. – С.16/
4. Экман П. Психология лжи. 4-е изд./ Пер. с англ. – СПб.:Питер, 2010. – С.56-84.

Pavlova O.V., postgraduate student

GENDER AND AGE SPECIFICITY OF INFORMATION DISTORTION IN YOUTHFUL AGE

The article deals with gender and age characteristics of information distortion in adolescence. The distortion of information phenomenon is considered in the context of communication of adolescence. It is examined the frequency of use different types of lies, depending on the age and sex of respondents. Identified communication areas where young people often face the need to distort information to create a positive self-image. It was found that students are more prone to distort the information about their attitude toward the communication partner, compared to high school students. They often resort to the image of benevolence. It was found that the level of use falsehood in dealing with siblings and other family members of teens is higher by boys. Girls show a greater tendency to distortion of information when dealing with romantic partners. It was defined that students show a tendency to more frequent use lies in communication with colleagues than high school students. The probable reason for this pattern is the increasing competition in the student group.

Key words: social approval, lie, information distortion.